

הרב זכרי' האלעזער

כולל בית משה חיים, מיאמי יצי"ו

ביאור השיטות באופן קריאת דצ"ך עד"ש באח"ב ומשמעותם

בקובץ עץ חיים חלק כ"ה (עמ' תמב) הבאנו ע"פ כת"י שלדעת הרוקח הניקוד הנכון לדצ"ך עד"ש באח"ב הוא: דְּצָךְ עֲדָשׁ בְּאַחָבֶּ. ועיי"ש שבעז"ה בארנו את הטעם שהרוקח הקפיד דוקא על ניקוד זה. במאמר זה נשתדל לבאר מדוע לא נתקבל ניקוד זה בכלל ישראל, ואף בזמן הרוקח לא נתקבל ניקוד זה על הציבור, וכפי שהראנו שם, שבאותו הכתב יד ניקד המחבר את התיבות הנ"ל בתוך ההגדה: דְּצָךְ עֲדָשׁ בְּאַחָבֶּ.

עוד חובה מוטלת עלינו להשתדל לבאר את התיבות כפי הניקוד של רבינו בעל הרוקח, וכן לפי הסוברים דלא כניקוד הרוקח.

דברי החת"ם בביאור הטעם שמזכירים הסימנים

וכדי לתרץ את הקושיא הראשונה הנ"ל, עלינו להקדים ולהקשות עוד קושיא. דהנה ראיתי בדרשות חתם סופר (ח"ב, עמ' רמז) שכתב וז"ל: "ר' יהודה ה' נותן בהם סימנים, פי' בהנה' [מיימון] לפי שבתהילים נתהפך סדרן בס' ע"ה ובס' ק"ה ע"כ נתן בהם סי' שלא ישנו ממ"ש בתורה, וצריך להבין מ"מ היפך דוד המלך ע"ה הסדר, וי"ל שיש סכנה להזכיר נזיקין אלו, ע"כ מהפך הסדר והצינורות שלהם מהופך ולא יוכלו להזיק, משא"כ בליל שמורים יכול לאומרם על הסדר. והנה כשלומדים עם התינוק קודם פסח מהפכים לו הסדר מפני הסכנה ונותנים לו סי' דצ"ך עד"ש באח"ב, ככה יאמרו בליל פסח."²

א. ואולי הבי"ת הראשונה גם כן דגושה, דהיינו: בְּאַחָבֶּ.

ב. וכעין דברי החתם סופר כתב בעל העמודי אור (בפירושו אור ישרים על הגדה של פסח), שביאר את ענין הסימנים שנתן ר' יהודה ע"פ דברי המג"א (סי' נ"ג ס"ק כ"ב) שכתב שאם הבעל קורא שונא לאיש העולה בתורה יש סכנה אם קורא לו התוכחה, וכע"ז מבואר בגמ' (שבועות לו, א) שיש לזהר מלומר דבר שמשמע כקללה לחבירו. וכתב ע"פ הא דאיתא במנחות (ק, א) שאנשי ירושלים היו שונאים את אנשי אלכסנדריא של מצרים עיי"ש, וא"כ כשאנשי אלכסנדריא היו מביאים בכורים והכהנים היו מקריין להם הפרשה וגם סדר ההגדה ועשר המכות (כפי שכתב ההגהות מיימוניות), יש לחשוש שהכהן יכוון בלשון קללה ויאמר: "אלו עשר מכות שהביא הקב"ה" – ובמחשבתו יסיים בזה פסקא. ואח"כ יחשוב להתחיל דיבור חדש ויאמר: "על המצרים במצרים – דם צפרדע כנים וכו' ", והיינו שיכוון הכהן שהקב"ה יביא על המצריים (היינו היהודים היושבים במצרים) את כל עשרת המכות. ולכך דרש רבי יהודה שיהיו אומרים בראשי תיבות דצ"ך וכו' וכיון שאין הקללות אמורות בפירוש אין לחוש, עד כאן תוכן דבריו.

ואכן יש להעיר שבהגדה של פסח אנו גורסים "על המצרים במצרים. ואלו הן, דם צפרדע וכו' ", ואם נגרוס ב' תיבות אלו (ואמנם יש כת"י שלא גרסום) לא משמע כל כך בפירוש. אמנם נוכל לפרש שהכוונה כמש"כ במאור ושמש (רמזי פסח) שהקשה מדוע אומרים "ואלו הן", שלכאורה זהו כפל לשון. ותירץ וז"ל: "ופירושו גם כן להמשיך שיהיה כן, שילקו האומות כמו שנלקה פרעה

ויש אכן הרבה חידושים בדברי החת"ם - שהם כנראה מסוד ה' ליראוי' - ואכמ"ל. אכן נעיר שדבריו עולים יפה עם מה שנדפס מחדש מהחתם סופר (מתוך פנקס כתב יד תלמיד

ומצרים". והיינו ש"אלו הן" פירושו שתהיה להם הוויה וכדרך שכתבו הרמ"ע מפאנו ועוד הרבה גדולים בפירוש הלשון "הן" במשניות). אמנם על עיקר קושית המאור ושמש ו"ואלו הן" הוא כפל לשון עי' באבודרהם שביאר אמאי אינם כפל כלל. אמנם י"ל שעדיין לא היה צריך לשמש בלשון "הן", וע"כ שפיר י"ל כדברי המאור ושמש.

ועל עיקר ביאורו של בעל העמודי אור הנ"ל בענין הסימנים שנתן ר' יהודה, עי' בפירוש על הגדה של פסח "מועדים וזמנים" להגר"מ שטרנבוך שליט"א שכתב על זה וז"ל: "ודבר חדש פירש בזה הגאון בעל "עמודי אור" וצ"ל וכו' אבל נראה שאין לחוש אלא בתוכחה שהיא לעתיד, אבל בעשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים אין לחוש כלל, דקאי בלשון עבר. וכה"ג נראה ברור דשרי".

והנה על טענתו שהעשר מכות הם לשעבר, במחילת כת"ר לא דק בלשונו של האור ישרים, שמבואר שם שהחשש הוא שהכהן יכוין בלשון הווה, שהקב"ה יביא עשר מכות אלו על המצרים (והיהודים) הדרים עכשיו במצרים. ובנוסף לזה, נלענ"ד שאילו ראה הגר"מ שליט"א את דברי החת"ס הנ"ל, מסתבר שהיה חוזר בו מדבריו, ואף הוא היה מודה שאכן יש סכנה באמירתם, ובפוט אם מכוין שישפיעו לרעה על איזה איש.

אמנם יש להעיר עוד דברים על דברי הגאון בעל עמודי אור. א' - בסוף לשונו כתב: "וכיון שאין הקללות אמורות בפירוש אין לחוש", ולא מבואר אם הוא סובר כהחתם סופר שהסכנה היא רק כשהם אמורים בפירוש, ולא כשהם נאמרים בראשי תיבות. או, כפי שמשמע יותר, שלדעת ר"י אין לחוש כלל לכל זה החשש אם אין הדברים אמורים בפירוש, שבכה"ג לא יכוון המקריא כנגד האלכסנדרים. ב' - יש לעיין אמאי כל החשש הוא רק כשהאלכסנדרים יביאו ביכורים, הרי אם שנאו את האלכסנדרים אז יש לחשוש שיחשבו הכהנים על האלכסנדרים אפילו כששאר אנשים מביאים ביכוריהם.

ולכאור' החת"ס סובר שרק בליל שימורים אין סכנה באמירת העשר מכות, משא"כ בשאר ימות השנה, אף כשאדם מזכירם בדרך מצוה (כדעת ההגה"מ).

ומה שיש עדיין לעיין הוא אם זהו רק לדעת רבי יהודה, וחכמים חולקים, או שגם חכמים מודים לזה. ומלשון החת"ס משמע שאין חולק על זה. אמנם יתכן שאף לדעת החת"ס החכמים חולקים על החשש גבי מביאי הביכורים, וסוברים שכשהעשרת המכות אמורים דרך מצוה אין לחוש.

ג. ואולי יש להבינם קצת ע"פ דברי הרב משה הלוי ראזענפעלד בספרו "בית תפלה למשה" (סוף סי' מ"א) שכתב לבאר הטעם שרבי יהודה נתן סימנים: "ולדעתי אפשר לומר כוונה פשטיית, שלא אבה לשאת על שפתיו שם המכות האלה בפרוטרוט, לאשר רובם באו בסיבת עיפוש האויר אשר חילה ה' בהם, ושכיחא היוקא גם בזכרון השם לבד, ראה נדרים מא". וכוונתו כנראה למאמר רבי יוחנן (נדרים מא.ב): "בורדם אין מבקרים ואין מזכירין שמו. מ"ט א"ר אלעזר מפני שהוא כמעין הנובע". ופירש רש"י (או המפרש) שם: "שקופץ מזה לזה ויש בו סכנה להזכירו".

ונראה לענ"ד להוסיף נופך לפירוש, שהרי לכאורה יש להעיר על דבריו דבגמ' שם הוזכר ענין זה רק גבי חולי אחד, ומניין לו להוסיף עליו. ויש לתרץ, חדא, שהרי איתא שם "בורדם" והוא "בור דם" (כפרש"י שם), והרי "דם" הוא אכן אחד מהמכות. ויתירה מזאת, הרי בתוך העשר מכות כלולים עוד הרבה מכות, וכמבואר בהגדה שיש אומרים מאתים וחמשים, ויש אומרים חמש מאות (שסוברים שכל הדרשות נכונות, של חמשים, של מאתים, ושל מאתים וחמשים, ונותנים סימן "כל המחלה אש"ר שמתי במצרים", ואכמ"ל), ומכיון שהעשר מכות כוללים בתוכם עוד המון מכות (ובעל שבת מוסר האריך להראות שנוכל לבאר הראשי תיבות דצ"ך עד"ש באח"ב לרמז

מין החת"ס^ה: "דם, צפרדע, בנים וכו'. בהזכרות המכות נהגו לזרוק טפות מן הכוס באצבע, והוא כמו שנהגו לריק על הזכרת כל דבר מאוס ושלא יבוא". [ונציין גם את דעתו של הרוקח - והוא המקור למנהגינו שאנו מטיפין יין מן הכוס באמירת המכות - שכתב: "כי על כן מטיפין לחוץ י"ו פעמים, כנגד חרבו של הקב"ה שיש לו י"ו פנים, וי"ו פעמים דרך בירמיה לומר לנו לא יזיק". (אמנם יש שרצו לפרש טעם שאנו מטיפין באופן אחר לגמרי^י).]

מבואר מלשון החת"ס הנ"ל בדרשותיו שיש סכנה באמירת העשר מכות בסדרם [חוץ מבליל שימורים], ומשום כך מלמדים את התינוקות בסדר אחר, ולכן מלמדים אותם את הסימן של דצך עדש באחב כדי שידעו את הסדר האמיתי.

יישוב מנהג העולם ע"פ דברי החת"ס

והנה, כפי שבארנו במאמר הנ"ל בכרך כ"ה (עמ' תמו), נראה שלדעת הרוקח אדם צריך להגות התיבות "דצך עדש באחב" דוקא כפי שהתיבות מופיעות בתורה הקדושה,

על כמה מיני מכות| לכן יש ליזהר מאמירת המכות בפה, וכן גם ליזהר מאמירתם כפי קריאתם בתורה כמש"כ הרוקח.

ד. ונציין עוד כמה הערות בדברי החת"ס. א- מפשטות לשון החת"ס משמע שאף כשילדים אומרים העשר מכות בסדרם יש סכנה, הרי שיש כח של סכנה אף בדיבור של הקטנים ואין הסכנה רק כשיגדילו, וחיישינן שיבואו לאומרם כשהם בגדלותם. ב- הרי בליל הסדר התינוקות קוראים מההגדה או שומעים מאביהם את סדר המכות, ומה טעם ללמדם דצך עדש באחב קודם לכן. ג- הרי דוד המלך ע"ה אמר כמה תיבות אודות כל מכה ומכה ולא אמר ברציפות דם צפרדע וכו' אלא דיבר קצת אודות כל מכה ומכה, ואם כן יצא לפי זה שיש סכנה אף כשאדם מדבר בענין עשרת מכות זה אחר זה, אפילו אם לא הזכירם ממש בסדר "דם, צפרדע בנים וכו', שהרי גם באופן זה הוצרך דוד המלך לשנות מפני הסכנה. ד- דוד המלך לא הזכיר את כל המכות אלא השמיט חלקם, וא"כ יוצא שיש סכנה אף באמירת חלק מהמכות, בלי הזכרת כל העשר. ה- לפי החת"ס סופר אותם שהזכיר דוד זה אחר זה, כגון דם וצפרדע (בממור ק"ה, כ"ט-ל), מבלי לשנות את הסדר, הרי שאין בהם סכנה, אף שכבר נתברר כנ"ל ששייך סכנה גם בהזכרת חלק מהמכות, וזה צ"ע קצת.

ה. נדפס בספר "עולת שבת ומועד" על התורה ומועדים |אסיפת דברי תורה ומאמרים שנלקטו מכת"י וספרים נדירים ונדפסו בקובץ עץ חיים| (תשע"ט, עמ' קפו, ראה קובץ עץ חיים כרך יז).

ו. דבריו נדפסו בקובץ עץ חיים כרך כה (עמ' תמו).

ז. עי' בספר אמונת עתיך ח"ג (עמ' טו) להג"ר משה וואלפסאן שליט"א, שהביא מהחת"ס בפרשת עקב שעל ידי זכירת יצ"מ אדם ניצול מכל טומאה, והוסיף הגר"מ שליט"א מדיליה וז': "ולענ"ד כאשר מזכירים המכות של מצרים מסתמא ממשיכים בזה המכות על כל הרשעים שונאי ישראל, ולכן מרבים לספר המכות ומפלפלים אם מאתים היו או מאתים וחמשים היו שע"י דיבורים אלו ממשיכים מפלות עליהם". והוסיף שרבי יהודה בא לחדש שלא רק התיבות השלימות אלא אפילו כל אות פועל רע על שונאי ישראל. |אבל יש להעיר שמפשטות לשונו של הגר"מ שליט"א משמע שסובר שהוא הדין לכל ימות השנה, אבל מדברי החת"ס שהבאנו בפנים נראה שהוא רק בליל פסח, משא"כ במשך השנה יש ליזהר הרבה באמירתו|. והמשיך הגר"מ וואלפסאן שליט"א: "ואפשר להזכיר בזה טעם שפיכת יין הגבורות מהכוס באמירת המכות כידוע לעשות פועל דמיוני שיהולו המכות על שונאי ישראל". ואמנם דברי החת"ס שהבאנו כאן הם דלא כדבריו, אבל דברי תורה הם כפטיש יפוצץ סלע, וגם הסברו של הגר"מ וואלפסאן שליט"א מתוק מאוד.

ורק אז יש להם הכח שלהם [ומשום כך אנו מטיפים אף כשאנו מזכירים התיבות דצך עדש באחב]. ואין אלו רק ראשי תיבות בעלמא, אלא הם תיבות מיוחדות שנכתבו על המטה של משה רבינו (שמו"ר ה, ו, ח, ג, ועוד), שהוא אותו המטה שנעשה ערב שבת בין השמשות (אבות פרק ה' משנה ו')^ה.

ועל פי דברי החת"ם נבא לבאר הטעם שאין אנו קוראים דצ"ך עד"ש באח"ב כדרך שכתב הרוקח. שהרי, כפי שכתבנו, כחם של התיבות הוא רק כשאדם מהנה אותם כפי שהם כתובים בתורה. וע"פ דברי החת"ם מסתבר לומר שהרוקח אכן הזהיר לומר דצ"ך עד"ש באח"ב בליל שימורים, וכן כל תלמידיו נוהרו בזה. אכן, משום שיש סכנה באמירתם בשאר ימות השנה [כמו שכתב החתם סופר], לימדו את בני ישראל לומר "דצ"ך עדש באח"ב" כדי שכל השנה יאמרו בני"י רק אותו הלשון, שאין באותו הלשון שום סכנה, שכיון שאינו הלשון האמיתי, אין כלולים בתוכו כל הצינורות וכו'.

ולפי דברינו א"ש, שהרי אין לומר שכלל ישראל לא קיבלו את מנהגו של הרוקח כלל, שהרי כל המקור להטיף מהכוס הובא בראשונים בשם הרוקח, וכמו שכתב רוקח [בדבריו שהעתקנו מכת"י במאמר הקודם] שאין להתלוצץ על המנהג ליתן אצבע בכוס היין ולהטיף לחוץ, ש"מנהג אבותינו כן, וכן הנהיג רבנו אלעזר הגדול כל בני ביתו, וכן הנהיג רבנו קלונימוס הזקן וכל משפחתו, וכך היו עושין רבנא אלעזר חזן ורבנו שמואל הנביא ורבנו רבנו אברהם ורבנו יהודה חסיד אב החכמה, וגם אבא מרי רבנו יהודה בר' קלונימוס". והרי העולם כן קיבלו את אותו המנהג של הרוקח ושל אבותיו ורבנותיו, ואם כן יש לשאול למה לא קיבלו גם את המנהג האחר של הרוקח בענין הניקוד של קריאת דצך עדש באחב. ולפי הנ"ל מובן הטעם שלא פורסם מנהגו של הרוקח אודות קריאת התיבות^ז.

תירוץ נוסף לבאר מנהג העולם שלא לקרות התיבות כמו שכתבם הרוקח **עוד** נראה לומר טעם אחר [שאנו סותר להנ"ל, אבל ג"כ אינו תלוי בדברי החת"ם] שלא נהגו להזכיר דצך עדש באחב כפי שכתבם הרוקח, והוא לפי שהם שמות קדושים וכו' כפי שכתבו המקובלים^י. וכיון שהם שמות קדושים, נהגו בני ישראל שלא לאומרם

ה. "ונמסר לאדם הראשון, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח מסרו לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב הורידו למצרים ומסרו ליוסף בנו. וכשמת יוסף נשלל כל ביתו ונתן בפלטרין של פרעה. והיה יתרו אחד מחרטמי מצרים, וראה את המטה ואת האותות אשר עליו, וחד אותם בלבם, ולקחו והביאו ונטעו בתוך גן ביתו של יתרו. וראה את המטה ולא היה אדם יכול לקרוב אליו עוד. ובשבא משה לביתו נכנס לגן ביתו של יתרו, וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו, ושלח ידו ולקחו" (פדר"א פרק מ', ועיין ברד"ל שם את י"ד).

ז. אגב, עדיין יש לעיין אם יש להתיבות דצך עדש באחב (בקריאתם) הכח של כל עשר המכות ממש, או כח אחר קצת.

י. נסתפק בציון למכתב של הגה"ק ר' שמשון מאסטרופולי זצוקללה"ה זיע"א הי"ד [שנדפס בתחילת הרבה הגדות בימינו] עיי"ש.

ככתיבתם. אמנם אף אם כל השנה אנו נוהרים שלא לאומרם ככתיבתם, עדיין מסתבר לומר בדומה להחתם סופר [הנ"ל] שבלי לשימורים אין שום חשש באמירות שמות אלו, ומותר לאומרם כמו שכתבם הרוקח. ויש להסתפק אם גם שאר לילות של פסח הם משומרים ובאים, כמו שכתבו המרדכי וכן האור זרוע (הל' פסחים סי' ר"מ) ועוד, הובאו דבריהם להלכה בבית יוסף (סוף סימן תנ"ה), וברמ"א (ריש סימן תנ"ה) בענין שפיכת מים שלנו, וז"ל המרדכי [ועוד ראשונים]: "דליל שימורים הוא לה', וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' וחלילה שיארע דבר תקלה במצות השם". אמנם להלכה לא פשוט לדמות מילתא למילתא בעינים אלו, ולומר כלל זה של ליל שימורים בשאר ימות הפסח.

אופן קריאת הלשון דצ"ך עד"ש באח"ב בדברי האחרונים

ועכשיו חובה עלינו להשתדל לבאר התיבות הנ"ל של דצ"ך עד"ש באח"ב, בהנחה שאין אלו סימנים בעלמא אלא יש להם משמעות עצמית, שהרי נכתבו על מטה האלוקים כמש"כ לעיל. ותחילה נביא את הדרך שדרשו האחרונים בביאור תיבות דצ"ך עד"ש באח"ב [וכולם עזבו את הניקוד שמורגל בפינו של דצ"ך וכו' וכפי שנראה], ולבסוף בעז"ה נפרש את התיבות כפי שהם מופיעים ברוקח, דצ"ך עד"ש באח"ב.

בתוספות יום טוב (אבות פ"ה מ"ד) כתב: "ובשנה זו בשבת הגדול פה בקראק"א לפ"ק בדרוש שדרשתי בבית הכנסת הקשיתי שאין בתיבות אלו שום משמעות ולכן נ"ל לקרותן דצ"ך עד"ש באח"ב, ומשמעותן כאילו הקב"ה אומר שמחתך כשארדוש באבחת חרב, שעיי"ן ואל"ף מתחלפין. וכן שתי אותיות בתיבה אחת כמו שמלה שלמה כבש כשב. ועדש על שם פסוק בחבקוק (ג', י"א) באף תדוש גוים. ובאח"ב, ע"ש פסוק ביחזקאל (כ"א, כ') אבחת חרב, ופרש"י שהת"ו אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה"א.

וב"הו"ן עשיר [לרבינו עמנואל חי ריקי, בפירושו על אבות שם] כתב שפירוש התוס' יו"ט דחוק וכתב לבאר בענין אחר: "פירש התיו"ט פירוש א' ובעיני דחוק מאוד, ונ"ל דרך לפרש דצ"ך עדש באח"ב, ופירושו, דצ"ך - שמחתך, מלשון דצה וחרות. עדש מלשון עדשים. באח"ב מלה מורכבת משני מלות באח"ב, ופירושו באח"ב רשע, כי חב הוא לשון חייב כדתנן חב המזיק וחייב הוא הפך הזכאי שהוא הצדיק. ופירוש הסימן כך הוא שמחתך שאתה שמח ביציאת מצרים גרמו העדשים שבשלת בשביל האח רשע, שהוא עשו הרשע שקנית על ידם הבכורה ועבודת הקרבנות ומצות מילה אשר ביזה אותם עשו הרשע כדאיתא במדרש רבא אשר על ידי שני המצות האלה יצאו ממצרים כמו שאמרו חז"ל בפסוק ואראך מתבוססת בדמך בדם פסח וברם מילה".

יא. בגליון 'מעדני מלך' (להפצת תורת ותולדות בעל התו"ט. שבט תשע"ו) הביאו שאותה השנה [בקראק"א] שדרש זה, הוא השנה שקבע התו"ט את יום שמחתו אחרי שהשתחרר מבית האסורים, שהרי אז "חזרה העטרה ליושנה להיות אב"ד ור"מ בקהילה קדושה הגדולה קראקא עם הגליל שלה ועל כל סביבותיה וכו' וסימן שנת התשועה שנת חזרה העטרה ליושנה ולמקומה ולכבודה הוא שנת ד"ת לפ"ק" (לשונו של התו"ט בסוף ספרו 'מגילת איבה').

וזה"ל היעב"ץ (בפירושו על הגדש"פ, עמ' עא): "בתוספות יום טוב פרק ה' דאבות כתב גם כן רמז. במחילת כבודו אמר ביה חספא², והוה ליה למימר מרגניתא וכספא. גם לפי דבריו הכי נימא (שלפי ישראל ששמחים לאיד ופיד מעבדיהם). דצ"ך. שמחתך תנהוג בשתיקה וזהו עד"ש (כמו טוביה דשמע ואדיש) (אותיות מתחלפות). חלפיה בישתא מאה (סנהדרין ז, א). גם מלשון עדשה כמשמעו. כעדשה זו שאין לה פה והיא מאכל אבל. וכן צריך להיות בלילה הזה עתה בגלות. שעושין גם סימני אבלות, ואסור לנו למלא שחוק פינו בעולם הזה. עד שתגיע עת גאולה שלמה. אז ימלא שחוק פינו. אך עתה באח"ב. באהבה וחבה תסבול עול גלות ותקיים מצות ה' כחובה עליך, זהו באח"ב. והוא ענין נאה בלי ספק. [ועי' עוד הגדה של פסח קול אריה, בשינוי קצת].

החתם סופר כתב (דרשות ח"ב עמ' רסו, א): "התי"ט פי' דצך שמחתך לשון דיצה וחדות. והריעב"ץ פי' עדש שתיקה כעדשה שאין לה פה ע"ש לפי דרכם. ואנחנו כבר כתבנו במקום אחר כי באח"ב ר"ת ב'היות א'ל ח'י ב'קרבנו. ועכשיו אני אומר כי שמחתינו כשאנו שותקים ואל חי עושה בקרבנו נפלאות ע"ד ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וזה דצ"ך עד"ש באח"ב". [וע"ע שם (עמ' רכה, ב) שכתב רמזים אחרים בראשי תיבות].

עד כאן הזכרנו את אותם האחרונים שהביאו את דברי התוס' יו"ט, וראו דבריו שיש לבטא דצ"ך עד"ש באח"ב באופן שונה, ולא העירו כלום על חידושו בקריאת התיבות. ויש עוד הרבה אחרונים שדרשו את פירוש התיבות, ואי אפשר לפורטם כאן כי רבים הם.

ואגב ראוי להעיר שראיתי כמה הגדות מיחסים פירוש דומה לפירוש התוס' יו"ט הנ"ל להאברבנאל, אולם נראה שהיחוס אליו הוא בטעות. שהנה פירוש זה הובא בהגדש"פ שנדפס בולצבאך בשנת שיר"ה (תקט"ו) "עם הפירוש הנחמד אברבנאל" [ואולי עוד דפוסים הדומים לו] שכתב: "וגם יש לומר שלכך תפש ר"י לשונות הללו דצ"ך עד"ש באח"ב שמלתא אגב אורח' קא משמע לן כי דצ"ך לשון שמחה ודיצה. עד"ש באח"ב לשון חיבה כלומ' הש"י ישמחנו בחבה בגאולה שלימה במהרה כמו שעשה במצרי'".

והנה ביאר דצ"ך באופן דומה להתוס' יו"ט, וביאר באח"ב באופן דומה להיעב"ץ, אבל הוא לא ביאר תיבת עד"ש כלל! ולענ"ד יתכן לומר שרצה לבאר עד"ש על דרך שביאר התו"ט [שהכוונה שהקב"ה ידוש את הגוים] ומפני יראת הגוים לא הדפיסו הדברים.

יב. העתקתי לשונו הקשה של היעב"ץ, לכן בדאי להעתיק לשונו של היעב"ץ בהקדמתו לספרו לחם שמים: "בפרט שפעמים רבות נתווכחתי עם הפרשן הגדול באחרונים החכם המובהק בתי"ט (-בעל תוספות יום טוב) ז"ל שהוא כמעין הנובע. ומקובל מאד למעיינים ושמעו גדול בדורינו, כי השערת שכלו אל השערה קולע וכו' והלואי אזכה להבין בכל מקום עומק דעת הגאון בתי"ט, כ"ש דברי הקדמונים וכו' ואין אדם שליט ברוחו להכניס ולאגור דבריו מפני איש שר וגדול בתורה. ולהתעורר במקום שנראית לו סתירה. כי לבי אנסני ומוחי אשר לא ניתן בי לבטלה הכריחני. והגדתי היום שאינני כפוי טובה בהיות הגאון המפרש הנזכר אור עיני. ובאמת הוא יפה ללב מבין ונחמד להשכיל להטיב. והרוצה להחכים בתורה ולהשלים נפשו ידבק במשניות עם פי' הרע"ב וישמש לבן ענ"ק הוא האדם הגדול בתי"ט לטייל אחריו בדיבוריו ארוכות וקצרות שהוא רב ומורה ומעמיד על האמת והיושר".

אמנם, לא מצאתי את הדברים במהדורות חדשות של ה'זבח פסח' [שהוא פירוש האברבנאל על הגדש"פ], וגם באותה מהדורה (ו,ב) כתב: "והרב אברבנאל כתב שהנכון בעיניו הוא וכו' ", והביא פירוש אחר מהאברבנאל, ולכן נראה לי שכל הפירוש הנ"ל אינו מהאברבנאל אלא נוסף ע"י מחבר אחר. ועי' בהקדמה ל'זבח פסח' (מהדר' מוסד הרב קוק) שהוכיחו שבמשך הדורות הרבה מחברים גרעו והוסיפו בדברי האברבנאל, ועל כן נראה לכאורה שגם זה הוא רק איזה תוספת.

פירוש הניקוד לפי דעת הרוקח

עד כאן הבאנו את הדרכים שכתבו האחרונים לכאר תיבות דצך עדש באחב, והוא ע"פ הדרך שחידש התוס' יו"ט בקריאתו. [וכפי שהערנו לעיל, הרבה אחרונים הביאו את לשון התו"ט ולא ראיתי אף אחד שהעיר עליו בזה שחידש קריאה חדשה, שלא כפי המורגל בפי ההמון ושנדרס בהגדות. ואולי הבינו שכוונתו לומר כן רק בדרך דרוש, אבל אין כוונתו באמת לשנות את הגיית התיבות בהגדה.]

והנה עכשיו זכינו לכתב ידו של הרוקח, שבו מפורש הדרך שקרא תיבות אלו, וחובה עלינו להבין את עומק הדברים כפי הדרך שניקד הרוקח. ונראה לענ"ד לבארם בב' אופנים, ויסוד הדברים שהלשון כולל בתוכו רמז לשאר גליות וגאולה העתידה, וכפי שיתבאר.

ונקדים שבאמת מצינו תיבת דין בהרבה פיוטים של יוהכ"פ [ובניהם 'אתה כוננת'], ופירושו: שמח [והיינו בשינוי מכל שאר המפרשים הנ"ל שכתבו לפרש דצך דהיינו דיצך - הדיצה שלך]. ואשר על כן נראה לבאר כדלהלן:

דין - שמה. **כי עדש** - משום שאדוש (עדש מלשון דריסה, בחילוף אל"ף ועי"ן, כמש"כ התו"ט) **פָּאָה חב** - [בזמן ש] בא ונתמלא עונם, ש"חוב" הוא התרגום של עון, עי' בראשית (ט"ו, ט"ז): "כי לא שלם עון האמורי עד הנה" ובתרגום: "ארי לא שלים חובא דאמוראה". ועוד יש להעיר, שהראשונים (עיין מחזור אוצר הראשונים - יום כפור, מכון על הראשונים, תשע"ח, עמ' קפח הערה רז) כתבו שהלשון "עון" פירושו "עונש". ואם כן הוא הדין שהתרגום "חובא" פירושו "עונש", והיינו בא זמן העונש.

אי נמי יש לפרש באופן שונה קצת: **פָּאָה חב**: [בזמן ש] בא זמן שילום חובתם. שהקב"ה יעניש כל אחד מהארבע מלכויות, כמש"כ רש"י על הפסוק (בראשית ט"ו, י"ד) "וגם את

יג. ומצינו משמעות של דישה גם כשנקוד כן עם ציר"י [ולא רק בחול"ם או שורר"ק], עי' ירושלמי (פאה ו,א) "אדיש ואביל", ועי' תוס' (קידושין לא,א ד"ה וטורדו) שפירשו מלשון טחינה (ולעיסה). ולענ"ד אין סתירה בין התוס' והערות (ערך דש, שפירשה מלשון שתיקה). יש כמה דרכים לומר שתיקה, וכשאדם שומע חרפתו, כאילו הוא נטחן (ואף בלשון אנגלית אומרים: אדם פלזני לועסו), וכשרצו חז"ל לנקוט לשון של שתיקה על חרפה, נקטו הלשון "אדיש". אבל לכל הפירושים עדיין עיקר יסודה הוא ענין "טחינה".

הגוי אשר יעבודו דן אנכי": "וגם- לרבות ארבע מלכויות, שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל".

אי נמי יש לפרש **בָּאָה חב**: [בזמן ש]בא זמן גיבוי החוב"י.

כל הנ"ל היא דרך אחת לפרש הדברים. ויש לפרש באופן אחר, שהנה ידוע שליל פסח [שאוזו אנו אומרים דצ"ך עד"ש באח"ב ככתיבתם], הוא הזמן שיעקב אבינו בא במרמה ולקח הברכות שהיו שייכים לעשיו. ולכן מסתבר למצוא רמז לגאולה העתידה ולגאולה מגלות אדם כגון זו:

דִּין - שמח. **כי עֲדַש** - מלשון דריסה (כפירוש התוס' יו"ט). **בָּאָה חב** - באח הרשע (כפירוש ההון עשיר).

יד. דהיינו שלפי הפירוש הראשון "בא חוב" היינו שנתמלאה סאתם, וכמו "עון האמורי", ולפי הפירוש השני היינו שהגיע זמן שילום על חובתם ולפי שני הפירושים הנ"ל חוב הוא מלשון עון, ולפי הפירוש השלישי בא חוב היינו שבא זמן גביית החוב, וחוב היינו מה שהם חייבים, ולא מלשון עון.